

Lp Liisa-Ly Pakosta
Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 15.01.2026 nr 8-1/343-1

Meie 27.01.2026 nr 6-3/26-101-6

Arvamuse esitamine kohtute seaduse jt seaduste muutmise eelnõule

15.01.2026 saatsite kohtutele jt asutustele arvamuse avaldamiseks välja KS ja KrMS muutmise eelnõu (kohtukorralduse muudatused, edaspidi uus eelnõu). Tähtaja pikendamise järgselt ootate vastust hiljemalt 27.01.2026, seega on käesolev vastus esitatud tähtaegselt. Kaaskirjas toote esile 7 olulisemat muudatust võrreldes 07.11.2025 saadetud (vana) eelnõuga (eelnõu § 2¹ osas teavitasite 20.01.2026 kaasamishommikul sellest loobumisest), kuid tegelikkuses on muudatusi rohkem ja mis kõige olulisem – kõnealused kaks eelnõud erinevad teineteisest enamikes põhimõttelistes muudatustes ja sisuliselt vajanuks kohtud sellele kohase seisukoha esitamiseks oluliselt enam aega. JDM tegevus kohtute kurnamisel nimetatud eelnõuga on kindlasti vilja kandnud, sest kui esimesele eelnõule laekus Pärnu Maakohtus kümnekond arvamust erinevatelt isikutelt/gruppide/üksustelt, siis uuesti sarnast ülesannet ette võtta ei suutnud üle pea kasvanud töökoormuse kõrvalt keegi. Seega on käesoleva seisukoha autor allakirjutanu. Seisukohas ei korrata vana eelnõu osas Pärnu Maakohtu esitatud seisukohta, vaid viidatakse selle punktidele, kasutades lühendit ES (eelmine seisukoht).

Üldises vaates on uue eelnõu viga sama, mis vanalgi – kohtute ees seisvaid põhiprobleeme nagu suur ülekoormus, tööjõupuudus (täitmata kohtunike kohad) ja IT-mured see eelnõu mingil viisil ei lahenda. Neid probleeme ei leevenda rohkemate osakondade loomine või spetsialiseerumiskohustuse suurendamine, pigem on efekt vastupidine. Pärnu Maakohtu suurusel kohtus nelja osakonna loomine, millele lisandub 5-liikmeline eestseisus eelnõu § 36¹ lg 1 p 2 alusel, võib kaasa tuua olukorra, kus meie 21st kohtunikust on juhtivatel positsioonidel ehk osakonnajuhatajad, esimees ja/või eestseisuse liikmed koguni 9! Asjatundmatu oleks siinjuures kõnelda, et juhtimisfunktsioonide täitmisel ei ole vaja kohtunike koormust vähendada. Alates 2023.a maist, mil maakohtutes loodi osakonnad, on osakonnajuhatajate abi kohtu esimehe toetamisel olulisemate otsuste tegemisel ja teiste maakohtute osakonnajuhatajatega suhtlusel kohtupraktika ühtlustamise eesmärgil olnud asendamatud. Kui Pärnu Maakohtus vähendada osakonnajuhatajate ja eestseisuse liikmete töökoormust üksnes 10% võrra (praegu 20%), siis jääb teistele kohtunikele 9 juhtimisfunktsiooniga kohtuniku puhul katta 1,3 kohtuniku kohta (esimehe koormus on 50%). See arvutus saab pädeda ka ainult juhul, kui kõik kohtunike kohad on täidetud, kuid nagu see ei ole Pärnu Maakohtus (üks kohtunik

stažeerib Riigikohtus, üks on värskest siirdunud lapsehoolduspuhkusele), nii ei ole see ministri keeldumise tõttu kohti täita võimalik ka teistes kohtutes. Vaheastme juhtide vajalikkuses ei kahtle ükski kohtu esimees, iseküsimus on aga see, kas neid on vaja juurde teha väiksemates kohtutes. Julgen arvata, et kohustuslike osakondade ja eestseisuse loomine on Harju Maakohtu probleemide lahendamine, mis väiksemaid kohtuasutusi aga paremate tulemusteni ei vii. Seega võiks väiksemate kohtuasutuste puhul jätta lisaosakondade moodustamise (peale süüte- ja tsiviilosakonna) eelnõu § 9¹ mõttes pigem valikuliseks ja üldkogu otsustatavaks, see ei välista aga kohustusi spetsialiseerumise tagamiseks tööjaotusplaaniga.

Konkreetselt kohtuasutuse juhtimise aspektist jääb eelnõus ebaselgeks ka osakonnajuhatajate tasustamine. § 76 lg 3² sätteid ei muudeta ning nimetatu annab aluse lisatasuks tsiviilosakonna, süüteosakonna ja eestkostete järelevalve osakonna juhatajatele. Samas on osakondi rohkem ja nende nimetused võrreldes § 9¹ lg 1¹ loeteluga ei kattu. Leian, et täiesti põhjendamatult oleks lisatasu maksmine nt perekonna- ja eestkostete asjade osakonna juhatajale võrdluses süüteasjade osakonna juhatajaga välistada.

Kohtu esimehe rolli osas ei ole mõistlik korrata ES p 3.2. – 3.5. sätteid, mis kohalduvad ka käesoleva eelnõu puhul.

Kolme tsiviilvaldkonna osakonna loomine (neid võib §9¹ lg 2 mõttes olla isegi rohkem) on Pärnu Maakohtu hinnangul selge liialdus, liigne spetsialiseerumine võib kaasa tuua hoopis menetlusaegade pikenemise. Puudub igasugune indikatsioon, kuidas hakkab tööjaotusplaan erinevaid tsiviilasju osakondade vahel jagama, kas maksejõuetusasju lahendav kohtunik võib ka perekonnaasju lahendada jne. Kahe valdkonnapõhise osakonna olemasolu on vähemalt Pärnu Maakohtu näitel end igati õigustanud, tsiviilasjad jagunevad vastavalt kohtuniku koormusprotsendile aasta jooksul pea veatult ja koormused ei erine enam kui 1% raames. Milleks on vaja teatud liiki kohtuasju maakohtute vahel ringkonnakohtute piire vaatamata teisiti jagada, on samuti mõistetamatu, eriti kui vaatate ES sissejuhatuse töökoormuse osa – uus eelnõu ei arvesta kõige värskeima teadaoleva statistikaga, mille kohaselt on maakohtute töökoormuste erinevus marginaalne. Kuidas rakendatakse eelnõu § 45⁴, ei ole arusaadav, s.t kui tihti maakohtute tsiviilvaldkonna kohtunike töökoormusi võrreldakse, kui suur peab olema töökoormuste erinevus asjade alluvusjärgsest kohtust teise kohtu kohtuniku kasutamiseks ning miks võetakse sellega kohtu esimehelt/eestseisuselt võimalus tõsta tsiviil- ja süüteovaldkonna koormuse balansseerimiseks kohtunikke ühest valdkonnast teise. Omaette teema on KIS-i vastava funktsionaalsuse „leiutamine“, mille realiseerumise osas puudub igasugune usk. Vt ka ES p 4.2. ja 4.4.

Kohtu eestseisuse vajalikkuse kahtlused on avaldatud juba eespool. § 36¹ ja § 36² juures ei saa mööda minna juba ES p 10.4. ja 10.5. sisust. Eestseisuse koosseis viitab võimalusele selle enamuse sõltumiseks kohtu esimehest (Pärnu Maakohtu puhul § 36¹ lg 1 preambula, lg 1 p 2 ja lg 2), samuti ei tundu kohane ajutiste menetlusgruppide moodustamine (§ 36² l g 1 p 3 ja lg 2) osakondades, kus nagunii on 3-5 liiget. Segadust on kindlasti rohkem kui selgust, mis teeb sellise kavandi ebavajalikuks. Ajutiste menetlusgruppide moodustamine lõhub ka praegusi 1+1+1 menetlusgruppe, mõjudest vt täpsemalt ES p 16.

Spetsialiseerumine ei saa olla eesmärgiks iseeneses. Tuleb märkida, et eelnõu § 37 lg 4¹ nimetatud spetsialiseerumine toimib ka väikeses Pärnu Maakohtus kohtunike endi valikul juba niigi, kusjuures puudub signaal, et laiema profiiliga kohtunike lahendid saaksid kõrgemas astmes hävitavama hinnangu kui kitsale valdkonnale spetsialiseeruvad. Kordame veelkord TTÜ analüüsis märgitud, et professionaalsetes organisatsioonides tuleb sisulistes töökorralduslikes küsimustes (töökoormus, spetsialiseerumine, menetlusgrupid) otsustusõigus jätta kohtunikele või kohtunike kogudele, et tagada sõltumatus ja asjatundlikkus.

Kohtute nõukogu (varasem KHAN) osas saab probleemidena viidata võimu koondumisele (ES p 5.1. ja 5.3.), põhjendamata vajadusele kahe JDM liikme osalusele KN töös põhiliikmena (eelnõu § 40¹ lg 1 p 7 ja 8), aga ka töövõime ja kompetentsi vähesele olemasolule (ES p 5.6.).

Kui vanas eelnõus oli kohtuhaldusteenistuse tööülesanded detailsemad, siis uues eelnõus on kogu KHT tegevusraskus asetatud KN õlgadele (§ 41² lg 7). Lisaks selgusetuks jäävale ülesannete kogumile ei ole võimalik mõista, miks KHT-d ei moodustata iseseisva asutusena, vaid Tartu Ringkonnakohtu koosseisus, kus keegi struktuuriüksusena mingit võimu ega järelevalvepädevust KHT üle ei oma.

KS § 53 lg 2 muudatus on kindlasti silmapaistvalt kasulik kohtusüsteemile – olukorras, kus KN koosseisus on kohtunike enamus, peabki selline organ otsustama esmase ja hädavajaliku – kuulutada kohtute töökoormuse leevendamiseks välja konkursid. Usutav ei ole meedias kõlanud seisukoht, nagu poleks kohtunikekohti võimalik heade kandidaatidega täita.

Kohtunike tagasisidestamise sätetele vastuväiteid ei ole, kuigi millisel alusel kohtu esimees valiku teeb, peaks olema kohtute nõukogu poolt mingi juhisena selgemalt avatud.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Toomas Talviste

Pärnu Maakohtu esimees